

MATURITNÝ OKRUH 19

SPÔSOBY OBOHACOVANIA SLOVNEJ ZÁSoby

Odvodzovanie

a/ odvodzovanie pomocou predpony

- predpona + slovotvorný základ, resp. základové slovo

ná-stroj pre-krásny vý-hľad u-pieť

b/ odvodzovanie pomocou prípony

- slovotvorný základ, resp. základové slovo + prípona

písa-nie kráľ-ovat' skok-an zem-ský

c/ odvodzovanie pomocou predpony a prípony

pred-skok-an

d/ bezpríponové tvorenie

- základové slovo nepríberá žiadnu slovotvornú predponu alebo príponu

nastúpiť - *nástup*, *výstup*, *prestúpiť*

slovotvorný základ = časť slova, ktorá zostane, ak odčleníme slovotvorný formant, slovotvorný základ zostáva pri odvodzovaní nezmenený

slovotvorný formant = časť odvodeného slova, ktorá sa pripája k slovotvornému základu, **slovotvorný formant je predpona a prípona**

Skladanie

- z 2 základových slov vzniká 1 zložené slovo

more + plavba zver + lekár zeme + guľa rýchlo + oprava auto + kino

- existujú tzv. **hybridné zloženiny** (1 časť domáceho a 1 časť cudzieho pôvodu)

elektro + spotrebič

- za zložené slová treba pokladať aj tie, ktoré sa píšú cez spojovník, napr. *Sliač-kúpele*, *Rakúsko-Uhorsko*, *križom-krážom*

Spájanie

- netvoríme nové slovo ako pri skladaní, ale vytvárame tzv. ustálené združené pomenovanie, ktoré pomenúva jednu vec, jav

triedna kniha Slovenská národná rada telesná výchova obchodná akadémia

Skracovanie

a/ skratky = píše sa za nimi bodka

atď. str. a pod. napr.

b/ značky = medzinárodne platné (veličiny, jednotky, meny)

sin km USD mg

c/ iniciálové skratky = zo začiatočných písmen viacslovných názvov

MHD SND SR EÚ

d/ skratkové slová = zo začiatočných písmen, resp. slabík viacslovných názvov (môžeme ich skloňovať)

TANAP (Tatranský národný park) SLOVNAFT (Slovenská nafta)

Univerbizácia a multiverbizácia

a/ univerbizácia = viacslovné pomenovanie → jednoslovné pomenovanie

panelový dom – panelák minerálna voda – minerálka

b/ multiverbizácia = jednoslovné pomenovanie → viacslovné pomenovanie

auto – motorové vozidlo preskúmať – uskutočniť prieskum

V súčasnosti sa slovná zásoba obohacuje aj tým, že sa preberajú slová z cudzích jazykov!

- preberanie slov z cudzích jazykov súvisí s rozvojom vedy a techniky
- niektoré slová sa zdomácnili, v iných stále cítiť cudzí pôvod

• Príklady cudzích slov:

• čeština – múčnik, bájka, úvaha	• maďarčina – šarkan, kefa, šiator
• latinčina – kostol, žiak, titul	• taliančina – opereta, bas, piano
• nemčina – fľaša, taška, ďakovať, cukor	• rumunské – bryndza, bača, salaš

POZNÁMKA: Viac k cudzím slovám, internacionalizmom a pod. v inom maturitnom okruhu!

TÉMA LÁSKY V JEDNOTLIVÝCH UMELECKÝCH OBDOBIACH

POZNÁMKA: Do tohto okruhu sa dajú zakomponovať vedomosti z iných okruhov, v ktorých sú spomínané diela, kde sa rieši láska – na konci zoznam aj iných diel s touto tematikou – podstatné pri zodpovedaní tejto otázky je, ako daný autor spracoval vo svojom diele lásku!

Ján Kollár - SLÁVY DCÉRA

- základným motívom lyricko-epickej skladby je **láska k vlasti a k Míne**
- v prvom speve (*Sála*) **ospevuje svoju milú Mínu**, spomína na stretnutie s ňou, zamýšľa sa nad láskou, **na záver sa básnik s Mínou lúči a sľubuje jej vernosť**
- v druhom speve (*Labe, Rýn, Vltava*) ustupuje konkrétny zážitok do úzadia a **básnik uvažuje o láske všeobecne**, láska zostáva základom básnikovho vzťahu k svetu, žiaľ nad nenaplnenou láskou pomáha autorovi hlbšie precítiť žiaľ nad podrobeným národom, **tak, ako básnik verí, že jeho láska k Míne pretrvá za hrob, tak verí aj vo veľkú budúcnosť Slovanov**
- Kollár nevykresľuje Mínu len ako svoju milú, ale aj ako bájnu dcéru bohyně Slávy, ktorá v sebe spája vlastnosti všetkých slovanských žien

Andrej Sládkovič – MARÍNA !!!

- **1. veľké dielo úvahovej (reflexívnej) lyriky v slovenskej literatúre** (reakcia Štúra na dielo: „*Ide o citové vplyvy.*“) **NAJDLHŠIA LÚBOSTNÁ BÁSEŇ NA SVETE**
 - 4 základné témy → mladosť, krása, láska k Maríne, láska k Slovensku
 - **láska = najvyššia hodnota v živote človeka**
 - skladba vznikla ako reakcia na nešťastnú lásku autora k Márii Pišlovej (rodičia ju vydali za boháča), autor sa v nej vyrovnáva i s predsudkami Štúra (ten odsudzoval lásku k žene, tvrdil, že odpútava od vlasteneckej práce)
 - **láska k vlasti a Maríne je rovnocenná** = chce „*obe v jednom objímať*“ (porovnaj s Kollárom!!! – *ten chcel dať pol srdca vlasti a pol srdca Míne*)
 - 1. lyricko-epická časť (**vyjadrenie hlbkej lásky k Maríne**, autor je opojený láskou, ničoho sa nebojí, iba Maríninho odmietnutia, **Marína zobrazovaná ako anjel, bohyňa**, Sládkovič postupne opisuje i Slovensko a začína sa prelínať láska k vlasti s láskou k dievčine, **nad láskou sa začínajú „sťahovať mraky“**, motýľ symbolizuje zvodcu, ktorý lieta z kvetu na kvet, potom sa objavuje had = skutočný zvodca)
 - 2. reflexívno-symbolická časť (básnik spoznáva, že jeho **láska naráža na neprekonateľné spoločenské prekážky a Marína sa mení na vílu**, ktorá ho vábi do Hrona, odolá jej a pokúša sa nájsť iný zmysel života, uvedomuje si, že vlast ho potrebuje, **pokračovaním lásky k Maríne sa stáva láska k vlasti**)
- litotes – *Nemožno mi ťa neľúbiť*

William Shakespeare - HAMLET !!!

- autor čerpá **námet z dánskej kroniky 12.storočia**

miesto deja: hrad Elsinor, Dánsko

- dielo odráža krízu v Anglicku (16. - 17.stor.), ale i osobný smútok dramatika zo smrti syna Hamnetha

- tragédia o hľadaní zmyslu ľudského života, zobrazuje **idealistický boj osamoteného jednotlivca** vo svete intríg a zločinu

- **dej je založený na motíve vraždy a pomsty**

- 2.dejstvo obsahuje tzv. **hru v hre**

- **5.dejstvo je sčasti komediálne** – scéna s hrobármi

Hamlet je psychologická tragédia zložená z 5 dejstiev.

1. dejstvo: Horatio upozorní Hamleta na ducha jeho otca, ktorého videl v noci nad Elsinorským hradom. Nasledujúcu noc sa Hamlet s duchom pohovára a zistí, že bol zavraždený svojím bratom Claudio, novým kráľom Dánska. Hamlet nechce matke odpustiť, že po 2 mesiacoch od otcovej smrti sa opäť vydala a opovrhne ňou. Duch Hamletovho otca sa chce prostredníctvom svojho syna pomstiť Claudiovi za svoju smrť, krádež trónu i manželky.

2. dejstvo: Aby sa Hamlet neprehradil, predstiera šialenstvo, lebo jedine to ospravedlnilo jeho divné správanie. Do kráľovstva zavítajú kočovní herci, pre ktorých Hamlet napíše hru, ktorá má predstavovať zavraždenie jeho otca a ktorú majú zahrať na hrade.

3. dejstvo: Kráľ i Polonius si vypočujú **rozhovor medzi Oféliou a Hamletom, v ktorom ju Hamlet odvrhne**. Nadíde deň predstavenia. Nahnevaný kráľ uprostred hry odchádza a Hamletova matka Gertrúda má s Hamletom rozhovor, po ktorom Hamlet nechtiac zabije Polonia ukrytého za závesom v domnení, že je to kráľ.

4. dejstvo: Hamlet odchádza do Anglicka, kde mal byť na kráľov tajný príkaz popravený. Našiel však tajný list a prepísal ho. Tak boli popravení Hamletovi dávni priatelia. Po jeho odvrhnutí a po Poloniovej smrti **Ofélia zošalie a neskôr sa utopí**. Jej brat Laertes sa chce Hamletovi za jej i otcovu smrť pomstiť. Zosnuje s kráľom plán. Pri šermiarskom súboji má Laertes prebodnúť Hamleta mečom napusteným jedom. Aby sa uistil, že umrie, pridá mu do nápoja smrtiaci jed.

5. dejstvo: **Hamlet sa vracia a dozvedá sa o Oféliinej smrti, no až teraz si uvedomí, čo pre neho znamenala**. Pri boji s Laertom vypije Gertrúda na Hamletovu počesť otrávené víno a zomiera. Laertes bodne Hamleta otráveným mečom, Hamlet mu to vráti, ba dokonca bodne aj kráľa, no umiera v náručí svojho priateľa Horatia.

Hamlet je **renesančný hrdina, ktorý verí v čisté ľudské vzťahy**, ale styk s drsnou skutočnosťou v ňom vyvoláva pesimizmus a sklamanie. Napriek tomu sa nevzdáva vznešených ideálov. Nie je impulzívny, preto, kým pomstí smrť otca, potrebuje 100-percentnú istotu, kto je za ňu zodpovedný.

Charakteristický je jeho monológ o zmysle života „**Byť či nebyť – to je otázka.**“. Byť znamená žiť v skazenej spoločnosti a nebyť zasa spáchať samovraždu. Samovraždou sa ale nič nevyrieši, lebo zlo zostane.

Ofélia sa stáva **nástrojom intríg svojho otca Polonia**. Podstupuje **vnútorný zápas medzi poslušnosťou k otcovi a láskou k Hamletovi**.

Romain Rolland – PETER A LUCIA !!!

- protivojnové dielo o **tragickej láske dvoch mladých ľudí** na pozadí udalostí 1. svetovej vojny

- Peter je **chlapec zo zámožnej meštianskej rodiny**, citlivý a dobrý (väčší idealista ako Lucia), má staršieho brata Filipa, ktoré vojna veľmi zmení, **Petrova rodina má pasívny postoj k vojne**, matka ju berie ako povinnosť,

- Lucia žije s matkou, ktorá je tehotná, je **výtvarne nadaná**, ale **pre nedostatok peňazí nemôže študovať**, preto si zarába reprodukovaním obrazov slávnych maliarov a obrázky predáva v malých obchodíkoch (nie

sú veľmi dobré, keďže jej chýbajú skúsenosti a nástroje), je **duševne vyspelejšia ako Peter**, lebo bola životom prinútená správať sa samostatne a zarábať si na živobytie (vidí svet taký, aký je)

- dej od **30. januára 1918 do 29. marca 1918**

- Peter a Lucia sa stretnú v metre, Peter je povolaný na front, no po zbombardovaní továrne, v ktorej pracuje Luciina matka, si už bez Lucie nedokáže predstaviť svoj život, **ich láska ale končí na Veľký piatok v r. 1918**, keď zomierajú **pri bombardovaní Paríža** pod troskami chrámu (chceli si tam sľúbiť vernosť) → **vojna sa nezastaví ani pred Bohom**

- v novele je **málo dialógu, prevažujú opisy a úvahy**, úvahy sa týkajú najmä nezmyselnosti vojny

- motívom novely je, že **láska vo vojne nemá perspektívu a zomiera**

LÁSKA v dielach slovenskej literatúry:

Hviezdoslav – Hájnikova žena /Miško & Hanka/

Figuli – Tri gaštanové kone /Peter & Magdaléna/

Lukáč – O láske neláskavej - najznámejšia báseň zbierky nesie meno *Paradoxon* (odmietanie bezproblémovej lásky, lyrický subjekt požaduje od svojej milej chlad: *Buď ku mne trochu ľahostajná a trochu chladná, takto je láska pripokojná a prisúladná.*)

Smrek – Vitalistický lyrický hrdina dobýja srdce žien a ženu si postaví na piedestál. Prvýkrát v našej poézii zaznejú aj erotické verše.

Milan Rúfus & Miroslav Válek – ich rozdielne nazeranie na lásku /IMPORTANT – Rúfus nemá žiadnu báseň o láske k žene!!!/

Válek - Jablko *Poznámka: Využiť aj v maturitnom okruhu 18!*

- na začiatku muž chce opustiť ženu, ale nakoniec odchádza žena
- jablko ako symbol vzťahu – je na skrini = vec, ktorú nepotrebujeme
- spadne zo skrine, zaprášené, ešte nezrelé = dlhý, ale nevyvinutý vzťah
- zelené jablko = nedozretá láska
- zaprášené jablko = zabudnutá láska (resp. odložená)
- utierala jablko = snažila sa vzťah zachrániť
- motív stereotypnej, nešťastnej lásky

LÁSKA v dielach svetovej literatúry:

Shakespeare - Rómeo a Júlia

Hugo – Chrám Matky Božej v Paríži /Quasimodo & Esmeralda/

Goethe - Utrpenie mladého Werthera /Werther a Lotte/

Tolstoj – Anna Kareninová /Anna a Vronsky/